

Palvelut-osasto

1.4.2022

Sosiaali- ja terveysministeriö

kirjaamo.stm@gov.fi

VN/1070/2021

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Digi- ja väestötietovirasto lausuu hallituksen esityksestä laiksi sukupuolen vahvistamisesta kunnioittaen seuraavaa:

Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen edellytyksiin (1 §):

Ei lausuttavaa.

Kommenttinne liittyen hakemukseen ja sen käsittelyyn (2 §). Kommentteja pyydetään esimerkiksi siihen, onko sukupuolen vahvistamisen hakemusmenettely esitetystä muodossaan toimiva ja tarkoituksenmukainen.

Digi- ja väestötietovirasto puoltaa ehdotettua säännöstä. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi Digi- ja väestötietoviraston velvollisuudesta antaa hakijalle tietoa hakemuksen käsittelystä ja sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksista. Jo nykyisin mukaisessa hakemusprosessissa Digi- ja väestötietovirasto antaa hakijalle hakemusvaiheessa ennen asian ratkaisemista tietoa henkilötunnuksen muuttumisen käytännön vaikutuksista. Digi- ja väestötietovirasto katsoo, että säännöksessä ehdotetun velvollisuuden ohella on edelleen tarkoituksenmukaista informoida hakijaa myös niistä käytännön vaikutuksista, jotka sukupuolen vahvistamiseen liittyvällä henkilötunnuksen muuttamisella on.

Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin (3 §). Lausunnoissa pyydetään kiinnittämään erityistä huomiota sellaiseen lainsäädäntöön, jossa sukupuolelle annetaan merkitystä ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnistettu. Lisäksi huomiota pyydetään kiinnittämään säännöksen aiheuttamiin muutostarpeisiin lausunnonantajan toiminnassa/hallinnonalalla.

Ehdotetun lain on esimerkiksi arvioitu mahdollisesti edellyttävän muutoksia vankeus- ja tutkintavankeuslakien säännöksiin vankien sijoittamisesta sekä henkilöntarkastuksista ja päihitteettömyyden valvonnasta. Vastaavia säännöksiä on myös laissa

1.4.2022

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Lain on myös arvioitu edellyttävän muutoksia eräisiin rikoslain säännöksiin.

Ei lausuttavaa.

Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin ja vanhemmuuteen (4 §)

Digi- ja väestötietovirasto katsoo, että ehdotettu ratkaisu, jossa vanhemmuutta koskeva nimike määräytyisi ensin nykyisten isyys- ja äitiyslakien (jatkossa todennäköisesti vanhemmuuslain) mukaisesti ja jossa se voidaan erikseen korjata vastaamaan vahvistettua sukupuolta, mahdollistaa vanhemmuusnimikkeen ja vahvistetun sukupuolen yhdenmukaistamisen luonnoksessa asetetun tavoitteen mukaisesti. Digi- ja väestötietoviraston soveltamiskäytännössä on selvää, että mahdollinen ristiriita isyys- ja äitiyslakien mukaan ensivaiheessa määräytyvän vanhemmuusnimikkeen ja vanhemman vahvistetun sukupuolen välillä ei estä vanhemmuuden toteamista tai vahvistamista.

Kommenttinne liittyen vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeen muuttamiseen (5 §). Eri-tyistä huomiota pyydetään kiinnittämään sellaiseen lainsäädäntöön, jossa vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeeseen liitetään oikeusvaikutuksia (vanhemmalle itselleen tai tämän lapselle) ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnistettu. Lausunnoissa pyydetään myös kiinnittämään huomiota niihin muutostarpeisiin, joita vanhemmuutta kuvaavan nimikkeen muuttaminen edellyttää esimerkiksi lausunnonantajan tietojärjestelmissä.

Esityksen mukaan henkilön vanhemmuutta kuvaava nimike voitaisiin muuttaa väestötietojärjestelmään vastaamaan vahvistetun sukupuolen mukaista nimikettä (isä tai äiti).

Väestötietojärjestelmään tallennettavista perhesuhdetiedoista säädetään väestötietojärjestelmästä annetussa valtioneuvoston asetuksessa (128/2010; VTJ-asetus). Mainitun asetuksen 7 §:n mukaan perheoikeudellisina tietoina tallennetaan esimerkiksi tieto siitä, onko lapsi syntynyt avioliiton aikana ja onko tämän isyys tai äitiys vahvistettu. Vanhemmuutta koskeva merkintä on väestötietojärjestelmässä monitahoisempi kuin yksinomaan vanhemmuutta koskeva nimike (isä tai äiti), sillä väestötietojärjestelmään tallennetaan useita lapsen sukuasemaa sekä lapsen ja tämän vanhemman välistä perheoikeudellista asemaa koskevia tietoja vanhemmuusnimike -tiedon lisäksi samaan vanhemmuus -roolitietoon. Roolitietojen selväkielisiä nimiä ovat tällä hetkellä esimerkiksi avioliiton perusteella merkitty isä, vahvistettu äiti sekä avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen äiti. Yksinomaan tietoa isä tai äiti ei merkitä sellaisenaan väestötietojärjestelmään.

Digi- ja väestötietoviraston näkemyksen mukaan lakiehdotuksen jatkovalmistelussa on vielä selvitettävä tarkemmin, mitä muutoksia vanhemmuusnimikkeen muuttaminen aiheuttaa nykyisiin väestötietojärjestelmään tallennettaviin tietosisältöihin, niiden ylläpitoon ja tietojen luovuttamiseen. Digi- ja väestötietoviraston arvion mukaan muutokset ovat välttämättömiä.

Esityksestä ei yksiselitteisesti ilmene, minkä laajuinen muutos väestötietojärjestelmään merkittäviin vanhemmuutta koskeviin tietosisältöihin on lain tavoitteiden mukainen.

1.4.2022

Esimerkiksi perheoikeudellista asemaa koskevien tietojen yhdistelmä voi antaa viitteitä vanhemman mahdollisesta sukupuolen vahvistamisesta vanhemmuusnimikkeen muuttamisesta huolimatta. On kuitenkin huomioitava, että jotkin väestötietojärjestelmään merkittävät tiedot kuvaavat lapsen perheoikeudellista asemaa hänen syntymänsä hetkellä ja kertovat myös menettelystä, jolla vanhemmuussuhde on todettu tai vahvistettu. Näiden tietojen muuttaminen ei olisi yhdenmukaista vanhemmuuden määräytymistä koskevan voimassa olevan ja ehdotetun sääntelyn kanssa.

Jatkovalmistelussa on selvennettävä, kuinka laajaa muutosta tavoitellaan, ja mikä on tarkoituksenmukaisin tapa niiden toteuttamiseen. Esimerkiksi jos avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen synnyttänyt vanhempi korjaa oikeudellisen sukupuolensa mieheksi ja hakee vanhemmuusnimikkeensä korjaamista, nykyisissä väestötietojärjestelmässä olevissa vanhemmuusrooleissa, jotka perustuvat VTJ-asetuksen tietosisältöön, ei ole olemassa tilanteeseen soveltuvaa roolinimikettä. Käytettävissä olevat vaihtoehdot isälle viittaavat joko avioliiton aikana syntyneen lapsen eli isyysolettaman nojalla todettuun isään tai avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isään, jonka vanhemmuus on erikseen vahvistettu isyysslain mukaisessa menettelyssä. Jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella, tämän isyyttä ei ole voitu todeta synnyttäneen äidin avioliiton perusteella ja siten tätä roolia ei voida käyttää synnyttäjän uutena vanhemmuusnimikkeenä. Toisaalta synnyttänyt vanhempi ei ole myöskään tunnustanut vanhemmuuttaan eikä sitä ole erikseen vahvistettu, jolloin myös isyyden vahvistamiseen viittaava roolinimike on väärä.

Muutosten laajuutta arvioitaessa on kuitenkin huomioitava myös muut väestötietojärjestelmään merkittyihin tietoihin kohdistuvat tietotarpeet. Esimerkiksi tieto synnyttäneestä vanhemmasta on oleellinen tieto erityisesti Kelalle ja terveydenhuollon toimijoille. Tämän tiedon pitäisi olla edelleen tarvittaessa saatavilla väestötietojärjestelmästä, vaikka vanhemmuutta kuvaava nimike muuttuisikin.”

Jos väestötietojärjestelmän perheoikeudellisia tietoja on tarkoitus muuttaa laajamittaisemmin, tämän mahdolliset vaikutukset ja edellyttämä säädösperusta tulisi arvioida huolellisesti jatkovalmistelussa. Lisäksi on selvitettävä, onko asianosaisten yksityisyyden suoja toteutettavissa esimerkiksi rajoittamalla tietojen luovutusta väestötietojärjestelmästä. Digi- ja väestötietovirasto tuo esiin, että tieto vanhemmuusnimikkeen muutoksesta tulisi ainakin jossain laajuudessa välitettäväksi tietoja tarvitseville tahoille. Kaikki toimijat eivät kuitenkaan tarvitse kaikkia väestötietojärjestelmään tallennettuja perheoikeudellisia tietoja.

Edellä esitettyyn viitaten Digi- ja väestötietovirasto katsoo, että aikataulusta ja kustannuksista ei ole vielä mahdollista lausua tarkemmin.

Kommenttinne liittyen ulkomaisen päätöksen tunnustamiseen (6 §)

Ehdotettu säännös ulkomaisen päätöksen tunnustamisesta vastaa voimassa olevan lain säännöstä. Säännöksen soveltamistilanteiden kannalta olisi kuitenkin tarpeellista pohdinta erityisesti siitä, mitä on pidettävä päätöksenä. Useissa maissa varsinaista päätöstä ei ole saatavissa ja henkilöllä on esimerkiksi uusi passi tai henkilökortti osoituksena tapahtuneesta sukupuolen vahvistamisesta.

1.4.2022

Kommenttinne liittyen lain voimaantuloon ja sen soveltamisen porrastamiseen (8 §)

Digi- ja väestötietovirasto kannattaa ehdotusta lain voimaantulosta ja sen soveltamisen porrastamisesta vanhemmuusnimikkeen muuttamisen edellyttämien tietojärjestelmämuutosten kanssa. Digi- ja väestötietovirasto pitää tärkeänä, että vanhemmuusnimikkeen muuttamista koskevan sääntelymallin valinnassa huomioidaan sen riippuvuudet vanhemmuuslakiin. Jos lainvalmistelussa päädytään toisen sisältöiseen ratkaisuun kuin mitä lausuttavana olevassa luonnoksessa on tehty ja valittavalla mallilla on riippuvuus vanhemmuuslain sisältöön, muutosten huomioiminen vanhemmuuslain ehdotetussa soveltamisajankohdassa ei todennäköisesti ole mahdollista.

Digi- ja väestötietoviraston näkemyksen mukaan siirtymäaika on ehdottoman tarpeellinen, jotta viraston vastuulla oleviin väestötietojärjestelmän tietopalveluihin ehditään toteuttamaan tarvittavat tekniset muutokset. Lakimuutokset edellyttävät myös Digi ja väestötietoviraston VTJ-tietopalvelun asiakkaina olevien organisaatioiden tietojärjestelmien muutoksia; niiden asiakkaiden osalta, joille alkuperäinen tieto vanhemmuudesta voidaan luovuttaa.

Kommenttinne liittyen esityksen pääasiallisiin vaikutuksiin, ml. selvitykseen, joka on laadittu lapsivaikutusarvioinnin tueksi. Lausunnossa pyydetään kiinnittämään huomiota vaikutuksiin, joita lausunnonantaja arvioi esityksestä aiheutuvan toiminnalleen/hallinnonalallaan. Huomiota pyydetään kiinnittämään myös tietojärjestelmiin kohdistuviin muutostarpeisiin sekä muihin tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin kannalta olennaisiin asioihin.

Kuten esitysluonnoksessa on mainittu, on todennäköistä, että hakemusten määrä tulee kasvamaan. Sen arvioiminen, onko kyseessä hetkellinen hakemusmäärän kasvu vai pysyvämpi muutos, on mahdotonta. Hakemusmäärien pysyvään kasvuun liittyvänä riskinä on käsittelyaikojen piteneminen. Tässä tapauksessa käsittelyaikojen lyhentäminen olisi mahdollista kehittämällä ao. hakemusten vireillepanoon ja käsittelyyn sähköiset ratkaisut.

Hallituksen esityksen luonnoksen (kohta 4.2.1.) mukaan Digi- ja väestötietoviraston kustannuksiksi muodostuu joitakin kymmeniä tuhansia euroja, jotka aiheutuvat muutoksista nykyisiin tietojen käsittelysovelluksiin. Mikäli sähköisen asioinnin ja asianhallinnan ratkaisun toteuttaminen osoittautuisi tarpeelliseksi ja katsottaisiin tarkoituksenmukaiseksi, aiheutuisi tästä lisäksi arviolta 150 000-250 000 euron kustannukset.

Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen

Esitysluonnoksessa mahdollistetaan vanhemmuutta koskevan nimikkeen muuttaminen. Jatkovalmistelussa tulisi vielä selvittää, aiheuttaako tämä muutostarpeita väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009; VTJ-laki) 40 §:än, jossa säädetään sukupuolen vahvistamista koskevan tiedon luovuttamisen rajoituksista.

VTJ-lakiin tulee tehdä tarvittavat muutokset siltä osin kuin siinä viitataan transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettuun lakiin. Myös VTJ-lain 13 §:n 1 momentin 15 kohdan

1.4.2022

sanamuotoa tulee korjata siten, että siinä ei enää viitata transseksuaaliin. VTJ-asetuksen 12 §:än tulee tehdä tarvittavat muutokset siten, että siinä viitattaisiin äidin sijaan lapsen synnyttäneeseen vanhempaan.

Ylijohtaja

Timo Salovaara

Johtaja

Jari Taipale